

ση, χωρίς Βικέλα, μάνα μου! χωρίς βεντιγκότα, χωρίς υποστήριξη επίσημη και με κάμποσους καταδιωγμούς, στοχαστήτε το, σ'ας παρακαλώ, τί δύναμη πρέπει να έχουμε, για να προχωρούμε όλοένα, για να πληθαίνουμε κιόλας μέρα τη μέρα. Μά τί κάθουμαι και λέω; Φαίνεται πως θα είναι τρομαχτικό πράμα ή δύναμή μας —ή δύναμη της αλήθειας— αφού μ'ας φοβούνται. Λοιπόν μπρός και πάντα μπρός. Να παρηγορηθώ ο φίλος μου ο δημοδόσκαλος που κόντεψε να παφτή. Αφτός είναι ο αληθινός, ο πλούσιος Αφτός είναι μάλιστα που κ' οι πλούσιοι τον φοβούνται. Αφτός ανάγκητε τον εκατομμυριούχο τον κ. Κ. Σεβαστόπουλο ναφήση στους απαρεφάτους τριάντα χιλιάδες φράγκα χρυσά.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΑΠΟ ΠΑΛΙΑ ΣΕΡΤΑΡΙΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Πέρα, σ'ατα μου χορή, με το φίλο μετάξι,
Νάρθη ο καλός μου τη λαιπή να βρή χρυσά νάλλάξη.
Τάκου, τάκου ο άργαλιός μου,
Τάκου, κ' έρχετ' ο καλός μου.

Μανίλι από το δάκρυμα δέν τούμνε σ'α ξένα,
Αρχοντοπόδες τον ζητούν, κι αυτός πορεί για μένα.
Τάκου, τάκου στην αλή μου,
Ωσοπο νάρθη το πουλί μου.

Εγώ το φάδι θα γενώ, κ' επείνος το σημόνι,
Πού να μπλεχτή μίς στο πανί, και πιά να μη γινιάνη.
Τάκου, και σε λίγο φτάνει,
Γιά φίλι και για στεφάνι.

Πέτα, σ'ατα μου χορή, χτύπα, χρυσό μου χιένι,
Η άτιέλιωτη Σαρακοστή μερόνυχτο να γένη.
Τάκου, τάκου ο άργαλιός μου,
Τάκου, κ' έρχετ' ο καλός μου.

(1890)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΔΡΑΜΑ, ΟΧΙ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ*

Μά μέσα μου παλαιθουνε πάντα δυό άνθρωποι. Τί παράξενο! Ένας άνθρωπος που μεθ' με τό δυνατό λικέρι του ατομισμού κ' ένας άνθρωπος που κρυφοζή με τό φανατισμό του πολίτη. Ο ένας φτάνει ως τάκροσύνορα του φιλατομισμού· καιιά φορά ως εκεί που αρχίζει ο μισάνθρωπος. Θέλω να είμ' ελεύτερος

* Κοίτα το παρασμένο φύλλο.

ελεύτερχ με τό είναι μου, στην πιό φυσική — όποια κι αν είναι — και επομένως και στην πιό αληθινή και στην ίερή και στην άπαραβίαστη γι' αυτό κατάσταση του είναι μου. Ο κόσμος έμένα ή μοναξιά μου. Μπορώ να πώ με τον έγγλο ποιητή πως γίγαντας αλύγιστος όταν είμαι μόνος. μου λύνονται τά γόντα κ' αίστάνουμαι δη μου την άνη μόρια και την ταπείνωση κάθε φορά που σμιζω με τον πλησίον. Ο άλλος μ' εξευτελίζει. Για να κρατήσω τό εγώ μου άνόθευτο, χρειάζεται να είμαι μόνος. Πώς να σταθώ στο θέατρο, στη χαρά που είναι κατεξοχήν ή συντροφική χαρά; Πώς να μη την άντιπαθήσω; Μά ο άσυμβίβαστος τούτος άτομιστής λογοφέρει μ' έναν πολίτη μέσα μου. Ο πολίτης βλέπει πως τό ιδανικό του ανθρώπου είναι τούτο: πως να παντρέψη την όρμη που αίστάνεται μέσα του και την ειλκρίνεια του εγώ του προς κάποια άρχή σύμφωνη με τον προορισμό του ανθρώπου. Τό άτομο δέν υπάσχει. Είναι κάποιος κοινωνικός νόμος, άπ' την ιστορία ή από τη φύση βλαμένοι, άδιάφορο κάποιος νόμος, που λειτουργούνε σ'α φυσικοί, γιατί κι αυτοί δέν κρέμονται από τη θέληση του άτόμου· κι αυτοί μ'ας λένε, ανάμεσα σ'άλλα, πως ο άνθρωπος δέν έρχεται για να περάση τη ζωή του αφέντης της μοναξιάς. Ο άνθρωπος είναι υποταχτικός της συντροφιάς· ο άνθρωπος αληθινά για ναφεντέψη, πρέπει να υποταχτή στο νόμο που μ'ας κυβερνά. Αυτός είναι και του καλλιτέχνη ο όρμος, άνίως και ή μορφα του για τά μεγάλα τον όρζει. Πρέπει να ξαπολύση τό εγώ του μέσα σ'α εγώ τών άλλων, κι όχι μονάχα να του φτάνη πως δίνει στους άλλους μιάν ύψηλή συγκίνηση μίς στιγμής, μά να γίνη τόργανο μίς αλήθειας που χρησιμεύει σε κάποια προκοπή κοινωνική, γενική, πέρ' από τό εγώ του· να πλατύνη τό εγώ του και να τό χιλιάση. Μά για να δουλέψη σωστά ο ποιητής την κοινωνία πρέπει αγγάντια της να σταθ' ο ίδιος, με όλο του τό εγώ, δλόβολο, όποιο κι αν είναι, κι άς είν' εκείνο και άντικοινωνικό. Και τότε που άλλου παρά στο θέατρο θα βρεθ' ο τέτοιος ποιητής μέσα στο στοιχείο του; Πού άλλου παρά στο θέατρο ο ποιητής, και μ' όλα τά χοντροειδή μέσα που μεταχειρίζεται τούτο, που άλλου θα άπλώση φανταχτερά τά χαρίσματα του, τό λυρισμό που δείχνει φτερωμένο κάθε πρόσωπο που πλάθει, την επική μεγαλοπρέπεια, τη φιλοσοφική πνοή, τό μεταχείρισμα τών ζητημάτων, κοινωνικών και διανοητικών, κι άπάνου άπ' όλα τον πόλεμο,

τό νόμο της ζωής, τον έρωτα της ενέργειας, τά προβλήματα κι ότα φέγγουνε σ'α άστέρια στον ουρανό τών ιδεών, κι ότα άναταράζουνε σ'α φουρτούνες τά τωρινά μας τά περαστικά; Του θεάτρου — όσο κι αν ένοχλεί τά λεπτεπίλεστα νεύρα μας — ποίος άρνιέται τό μεγάλο κοινωνικό νόημα; Η Τέχνη, όσο κι αν είναι σκοπός ή ίδια, καιρός να καταλάβουμε πως μεταχειρίζεται και πως ξέρι και μεταχειρίζεται κάθε τρόπο για να δειχτή, και πως άνακτώνεται σε όλα και σ'α παντοτεινά της ζήσης και σ'α διαβατικά της μέρας, και πως παίρνει τά υλικά της, κι από κειν' άκόμα που μ'ας φαίνονται τά πιό πεζά, και πως άπ' όλα περνά, και πως γίνετα, στην ανάγκη, και δάσκαλος και ίεροκήρυκας και δικηγόρος, και ό,τι θέλετε, χωρίς να πάψη από τό να είναι ή Τέχνη. Μά και για τούτα όλα, και για να δυναμώση και για να νυμφωθ' το θέατρο, πρέπει ο ποιητής, σ' έμ'ας τούλάχιστο, και για καιρό πολύ, να τό ξεχάση τό θέατρο· και να τά μαστορεύη τά έργα του μόνο για τό δράμα, όχι για τό θέατρο. Προς τούτο ο ποιητής — που μπορεί να είναι και πεζογράφος, άδιάφορο· γιατί ποιητής λέγοντας έννοώ την τέχνη του λόγου του δημιουργού γενικώτατα — προς τούτο ο ποιητής θα υποταχτή βέβαια και χωρίς να τό πολυστοχαστή, έτσι από την όρμη της τέχνης του, και με τη δύναμη του άσυνείδητου, σ'α καθολικά, σ' άπαρασκάλευτα, σ' εκείνα που είναι τά θέμελα της δραματικής, και, ειδικώτερα, της σκηνής, μά όχι και στους κανόνες που έρχονται ύστερα και είναι πιό πολύ έξωτερικοί και που κοιτάζονται μόν μη σταξη και μη βρέξη, για την παράσταση του έργου και για τη συγκίνηση του πλήθους, μά που είναι ζητήματα δεξιοσύνης και δουλειάς πιό πολύ μηχανικής και σκηνοθετικής και κάνουν πιό πολύ να κατεβήνη και να εξευτελίζεται τό θέατρο με κάποιες πρόληψεις, που καρφώνονται και που προβάλλουνε σ'α άστυνομικές διαταγές, πως τάχα δέν μπορεί άλλοιότικα να γίνη, και πως, αν δέν κοιταχτούν αυτές, τό έργο δέν είναι για τη σκηνή, και τίποτα. Καθώς φαίνονται, τεχνικές ή σκηνικές ανάγκες, μά πιό πολύ βιομηχανικά τερτίπια, που τούτα όλα κάνουν τό θέατρο, καθώς τό λέει ο Ρενάν μέσα σ'α «Φιλοσοφικά Δράματα του», κάτι τι ανάλογο με τά καφέ σαντάν και τά καφέ κονσέρτα, και κάτι χειρότερα, θάλεγα. Ο ποιητής δέν μπορεί παρά να την αίσθάνεται και της σκηνής τη γνώση, καθώς έχει και τό αίσθη

ΑΝΤΑΡΤΗΣ

(άπόσπασμα)

«Ντροπή σου!» έγραψε πικρή γραφή ή Μπίλιω Γέρακα στο γυιό της, όταν τον έμαθε στην Άρτα. «Ο ξάδερφός σου ο Μπέλιος έρχεται με πεντακόσους. Κοντά του πέν οί δούλοι του σπιτιού σου, μπουλουξήδες του έγιναν οί πατρικοί σου φίλοι και σύ, τών στρατηγών τάγγόνι, βγήκες κάτω άπ' άλλον καπετάνο!»

Κι αληθινά ζήλεψε ο Παύλος Γέρακας, όταν σε λίγες μέρες είδε τον ξάδερφό του ντυμένον τά χρυσά πεσλιά του Θάνου Μπέλια, ζωσμένον την προγονική άσημένια πάλα. Πολέμου μένος έπνεε στο γένος όλο. Ποίος δέ λαχταρούσε δόξες, ποίος δέν άνάστνεε στο νού καπετανάτα, άρματωλίκια φημισμένα, τίνος πόθος δέν έπλεκε χλωρές καινούριες δάφνες; Κι ο έγγονός τών στρατηγών να μη ζηλήψη!

Αδερφικό φίλι έσμιζε τά χείλη τών δυό άπογόνων του Δημήτρη Γέρακα στο πρώτο τους άπάντημα, άντιζήλιος κ' έχθρες πατρικές έσθύσθηκαν έμπρός στον κίνδυνο του γένους· όμως σπαρτάρισε μέσα ή καρδιά τών παλιών φίλων του σπιτιού του Γέρακα, βλέποντας ξαφνικά άνδρα τό βλαστάρι του άρχοντά τους. Άς τον λέν αυτοί έχάριστο, τους αφέντες του ο ραγιάς δέν τους ξεχνά. Πρόθυμα θ' έτρεχαν κατόπι στο λεβέντη άντάρτη οί μισοί άπ' τάσκέρι του Βασίλη Μπέλια, φτάνει να μοιράζε λουφέ κ' εκείνος.

Με όρμη στα Γιάνινα να σταματήσουν ήρθαν στην Άρτα ο Παύλος Γέρακας κ' οί σύντροφοί του· μά πως να πέν, αφού ο στρατός στην Ήπειρο δέ βγαίνει; «Όλο συντάζεται και συνταγμό δέν έχει. Ραθυμας, άνεργος περνούν ήμέρες κ' έβδομάδες. Άνάκατα στρατός και ρέμπελοι γυρίζουν στα στενά σοκάκια, τρών, πίνουνε, μεθοκοπάνε στις ταβέρνες· φωνές, άντάρα και κακό, καυγάδες και ρεμούλες· τί να πρωτοφιλήν οί γυμνασμένοι στρατιώτες, του ποταμού τους πόρους ή τά πορτοκάλια στα περβόλια; Άντυτος ο πολύς στρατός, άρλεκίνος ο άλλος. Πού να γνωρίσης τον ταχτικό άπό τό ρεντίση; Άρμάθα, σταυρωτά στα στήθη τά φουσεκία κι ο άντάρτης κι ο στρατιώτης,

στον όμο κρεμαστούς τους γκαράδες τους κ' οί δυό, τη λόγχη με σκονιά ζωσμένη, ή περαστή στη ζώνη σ'α χατζάρι, κορώνη ο ρέμπελο στο σκούφο του, ο ταχτικός με σκούφια δίχως στέμμα, με ήμίψηλο ή λεπρό μαντύλι. Κι ο Παύλος κ' οί συντρόφοι του γυρεύουν ναύρουν πόρο να αίσθάλουν».

*

«Παυλακη, έδώ και σύ!» ξαφνίσθη, βλέποντας τον Παύλο Γέρακα, ο ξάδερφός του λοχαγός Βουλοδής. «Πού να σε βάλη ο νού; μου σταυραστό! Στα Γιάνινα λοιπόν και συ με τους ασφάδες;»

«Στά Γιάνινα!» άπάντησε με τόνο ο άντάρτης, πειραγμένος άπ' την εϊρωνία του λοχαγού.

«Δέν κάθεστε, να πέρη λίγο τό ποτάμι!»

Κ' έγέλασε μονάχος με τό χωρατό του, κουνώντας άνω κάτω τις πλάτες του ο λοχαγός.

«Έλα, πάμε να σου κάμω τά μουσαφελίκια τώρα», καλόπισσε τον τσινισμένο άντάρτη και τον άγκάλιασε να μην του φύγη.

Η άφέλεια του ρουμελιώτη άξιωματικού άφώπλισε τον Παύλο.

«Άσε τάστεια, πές μου τί ξέρεις τώρα;» τον ρώτησε ξυκ κάθισαν στο καφενείο.

σταθήκανε πάντα και πιδέξιοι σκηνοπλέχτες, και πώς ένας βωντεβιλλίστας σ' αυτό άπάνου μπορεί να βάλη τα γυαλιά του Εύριπίδη. Ο Γκαίτε παρατηρεί πως πάντα το Σαίξπηρο τον ένοχλεί ή σκηνή και πως πάντα γυρεύει να τραβήξη πέρα από τα σύνορά της. Για το δραματικό της αρχαίας Αθήνας ή σκηνή δεν είναι παρά ένα μέσο για νακουστή—καλά καλά—ο ποιητής, και ή τραγωδία δεν είναι παρά ένα έπικολυρικό ή λειτουργικό τραγούδι: οι κανόνες του Αριστοτέλη είναι πιο πολύ βγαλμένοι από την ιδέα που είχε ο φιλόσοφος για το θέατρο, παρά από την τέχνη των τραγικών που εξετάζει. Υπάρχουν κάποια γούστα σύμφωνα με τους καιρούς και με τους λογής κόσμους: αυτά ο ποιητής μπορεί να μην τα λογαριάζει. Υπάρχουν κάποιοι νόμοι του καλλιτεχνικού ώριμου, άλλοτε συνταιριάζοντας τα διάφορα είδη του ποιητικού Λόγου, κι άλλοτε ξεχωρίζοντας τα και περιφύσσοντας. Οι νόμοι τούτοι, πότε καθολικοί, πότε φανερωμένοι στη δεινιά φυλή, πάντα πιο γενικά και πιο σταθερά, κυβερνάνε την καρδιά και τη γνώμη του ποιητή. Θέλει δέ θέλει, ο ποιητής είναι της πατρίδας του και του καιρού του. Κι όσο πιο μεγάλος, τόσο πιο δεμένος με τις δυνάμεις τούτες. Μά ο δεσμός δείχνεται κατά τρόπους όχι πάντα όμοιους: άλλοτε χτυπά στα μάτια έλφάνερος, κι άλλοτε στέκει δυσκολόπιαστος κι άπροσπεπασμένος. Ο ποιητής και το δράμα ρυθμίζοντας, χρειάζεται πρώτ' απ' όλα να κοιτάξη την αλήθεια της τέχνης: κάθε άλλη αλήθεια, όσο όμορφη, όργανο μονάχα. Όλα τ' άλλα έρχονται ύστερα. Μά δε θα πη με τούτο πως δεν μπορεί και πως δεν ξέρει ο ποιητής να φέρη άπάνου στη σκηνή και δραματικά να ξετυλίξη κάθε είδους υπόθεση, κάθε λογής ζήτημα παρμέν' απ' όλους τους καιρούς κι απ' όλες τις πηγές. Βέβαια πως ή σκηνή δεν είναι σχολείο, δεν είναι βήμα ρητορικό, δεν είναι έγκλησιά, δεν είναι έφημερίδα: μά είναι, στην ανάγκη, καλλιτεχνικός αντίπαλος κι έλων τούτων: μόνο πως τάπλώνει και τα τεντώνει και τα μεταμορφώνει και τα φέρνει: όλα τούτα ως τα σύνορα του άπεραντου κι ως τα τρισάχα του παντοταίνου. Η τέχνη του λόγου όλα τάχει στο χέρι της: από την πολιτική ως τη μετφυσική.

Ο δραματοπλάστης πορεύεται με τη βοήθεια δυό Μουσών με τη Λογική και με τη Ζωή: του βραίνει πιο πολύ πότε ή μία, πότε ή άλλη. Η λογική του υπαγορεύει συνταγές, τότε βάζει και χαράζει δρόμους κανονικούς, ξεκαθαρίζει, απλουστεύει,

σχετίζει, δίνει, συγυρίζει, προετοιμάζει. Του δίνει την έγνοια και το φόβο της Σκηνής. Η ζωή τότε περπατά μέσα σε λαβύρινθους από ρωτήματα, προβλήματα, σκοτεινάδες, ξαφνιάσματα, εικόνες, δράματα: τότε φιλιώνει με τάκανόνιστα, με τα περιστασια, με τάνεξήγητα. Του δίνει την έγνοια και το φόβο, όχι της τέχνης της Σκηνής, μά της Τέχνης, πιο ήπια και πλατιά. Όπου της Ζωής ή Μούσα σφράγισε στους διαφόρους χρόνους και λαούς ζωηρότερα τα έργα της δραματικής τέχνης, τα έργα τούτα σά να υπάρχουν πιο βαθιά και σά να είναι ανθρώπινα πιο πολύ από τ' άλλα που τα σφραγίζει άποκλειστικότερα ή Μούσα της λογικής. Κάπου γράφοντας, ο Ίψεν μάς έδωκ' ένα όρισμό της δραματικής τέχνης γενικώτατο που ταιριάζει να φυλαχτή: «Ανίσως, γιατί ανεβάζω στη σκηνή ώρισμένα γεγονότα που τα είδα και τα γνώρισα, ώρισμένα γεγονότα που δεν τα είδα και που μου τα διηγήθηκαν ανίσως, γιατί σκορπίζω κάποια ποίηση άπάνου σ' αυτά, κατορθώνω να ζυγνώ τα πνεύματα, διαφορετικές ιδέες θα γεννηθούν σε διαφορετικούς εγκέφαλους, κι όλα τούτα θα έχουν το έργο μου άφορμή. Μάλιστα δεν το κρύβω κι από το δικό μου το νού, εκεί που έρχομαι, μπορεί να περάσαν αυτές κ' εκείνες οι ιδέες. Μά όλα τούτα ύστερα έρχονται. Το πρώτο είναι ή ένεργεια, είναι ή ζωή» (1).

Ποιητή I δείχνει την ένεργεια και ζωγράφιζε τη ζωή στο δράμα σου, πάντα σύμφωνα με τόνειρό σου: πλάθε το για νάρεση στον δικό σου τον κόσμο: για τ' άλλα μή τέ πολύ μέλει, μήν κοιτάξης τί θέλει τούτος ή εκείνος ο θεατρώνης, τί ρόλο παίζει τούτη ή εκείνη ή πρωταγωνίστρια, τί άέρας φυσά σε τούτη ή σε κείνη την έφημερίδα: που νυστάζει και που χειροκροτεί τούτος ή εκείνος ο κόσμος. Θυμήσου τα λόγια του Σίλλερου: «Είσαι το παιδί του καιρού σου: δυστυχία σου αν γίνης ο μαθητής κι ο χαϊδεμένος του καιρού σου! Κοίτα να τα ζής πρώτα τα δράματά σου, κ' ύστερα να τα γράφης. Μην κυνηγας τα θέματα: τα θέματα είναι στο χέρι σου: οι ιδέες σου και τα φρονήματά σου, οι άγάπες σου και τα μίση σου. Άλλαζε τα όνειρά σου σε δράματα, και τους ήσκιους σε πρόσωπα. Η τέχνη και ή πιο

1) Και της δραματικής ένεργειας οι πολλοί έχουν ιδέα πολλή ήπια, πολύ πρωτόδικη. Και μια κουβέντα σ' ένα δράμα, χωρίς να την κόβη καμιά έξωτερική περιπέτεια, μπορεί να κρύβη ένεργεια ίσοδύναμη μ' αυτή που γιομίζει τον «Οιδίποδα τύραννο».

όντικειμενική. καθώς είναι το δράμα, δε θα πη να ξεγάνης το ύπακείμενό σου: θα πη να το άπλώνης πέρ' από τα δικά του τα σύνορα στα τετραπέρατα του κόσμου. Μή ξεγάνης πως είσαι, πρώτ' απ' όλα, άνθρωπος. Θα σου πούν πως τα έργα σου δεν είναι ρωμαίικα. Μή σε μέλει. Ξέρεις πως υπάρχουν κάποια λιμέρια άπόσκαπα της ψυχής που ή Έλληνας ή Σλάβος ή Έβραϊός, ή ξέρω γώ τί άλλο, δύσκολα μπορείς να ξεχωρίσης τη ρολή σου. Αιστάνεσαι βαθύτερ' από άλλους την αλήθεια του ρητού του φιλόσοφου Ρενάν: «Η μόρφωση είναι σά δέντρο: τ' άκαρπα κλαδιά του είναι εκείνα που ξεμοναχιάζονται και που δε μπορούνε να συγκοινωνήσουν με το σύνολο του δέντρου. Και μαζί θυμήσου πως είσαι της πατρίδας σου και του καιρού σου. Βάλε στο μάγκρο του παντοταίνου το πράσινο στεφάνι του χωριού σου. Κι αν κάποιοι βρεθούνε ύπνωτισμένοι από το χάσις του όνειρου και το κατηγορήσουν το έργο σου και το βλατίσουν πατριωτικό, καταφρονετικό, με σύνερα στενά, εκεί που ή μεγάλη Τέχνη σύνορα δεν έχει, μήν το συλλογιστής. Νά στοχάζεσαι μόνο πως τα πιο δυνατά και τα πιο πολυγύρευτα έργα φυτρώνουνε συχνά συχνά μέσα στο περιβάλλον του ντόπιου, και πως ο ποιητής είναι της Πολιτείας καμάρ: και πορτοφύλακας. Στη μικρή μου μελέτη «Η ήθικη του θεάτρου» (1), κοιτάζοντας να ξεχωρίσω την καλαισθητική άξια της δραματικής τέχνης από την κούα και στενή αντίληψη, την ήθικολογική, σημείωσ' άναμια σε άλλα: «Τα έργα τόσο πιο είναι ζωντανότερα και ώραιότερα και τόσο πιο δική τους έχουν την αιωνιότητα όσο περισσότερο, ή σιγά μάς ψιθυρίζουν ή μάς σκαλπίζουν, όχι καθήκοντα, αλλά άγάπες». Μπορούμε τη σκέψη τούτη να την έκρηξάσουμε τελειωτικότερα, έτσι: «Τα έργα τόσο είναι ζωντανότερα και ώραιότερα και τόσο πιο δική τους έχουν την αιωνιότητα όσο περισσότερο, ή σιγά μάς ύθυρίζουν ή μάς σκαλπίζουν και τα καθήκοντα σαν άγάπες».

Αύγουστος του 1907.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

1) «Γράμματα» τομ Α'.

«Δεν το ξέρεις;» έπρόθεσ' ένας άλλος λοχαγός από τον κύκλο, άέμκθε πως ο λόχος του θα κάμη πρώτος γερούσι στο Ίμαρέτ και κλεισθήκε μέσα και διαβάζει.

«Εμείς θα μπορούμ' από το Πέτα», είπε γελώντας δυνατά και πάλι ο Βουλοδήςμος.

«Θανάση, ο ζάδερφό σου», τον σκούνησ' ένας απ' τους συναδέρφοι του, δείχνοντας προς την άνοιχτή πόρτα του καφενείου.

Ο Βασίλης Μπέλιος περνούσ' έξω μ' έναν άνώτερο άξιωματικό. Ορθό, άγέρωχο το μελαφό κεφάλι, άλύγιστο το ψιλόλιγνο κορμί. Οι πούλιες, τα τριτάρια άστραφταν στη σκούφια, ή γυριστή πάλα χτύπαγε στο γόνα.

«Τα σχέδια βάνουν», είπ' ένας απ' τους άξιωματικούς.

Ο λιγρόκορμος όπλαρχηγός είχε σταματήσει τη στιγμή αυτή στη γωνιά του δρόμου και χειρονομούσε ζωηρά, μιλώντας με το σύντροφό του: το άσπράδι των ματιών του γυάλιζε άγριωπό ως τον κύκλο των άξιωματικών στο καφενείο.

«Τί σχέδια! Το φρουραρχείο έμπόδισε ναρχουνται οι άντάρτες μες την πόλη κι ο καπετάνιος τους δεν έχει τί να τους κάμη τώρα: στα λιοστάσια που

να βρεθή κρασί!» άπάντησε ο Βουλοδήςμος.

«Μακάρι, να γλυτώναμ' απ' αυτούς! Μή μαζέψουμε κ' εμείς το παλιάσκυρό μας», πρόσθεσε άλλος άξιωματικός.

«Τότε κ' εγώ ως σάς άδειάσω έδώ τον τόπο», είπε ο Παύλος Γέρακας, βρίσκοντας άφορμή να σηκωθεί.

Ο άξιωματικός θέλησε να δικαιολογηθή, ο Βουλοδήςμος έδοκίμασε να κρατήσει τον ζάδερφό του, μά αυτός χαίρεττη ψυχρά κ' έφυγε.

Με καρδικ βαρύθυμη, με κλονισμένο θάρρος έσμιξε τους συντρόφους του.

«Μην τους άκούς, ως λένε:» τον παρηγόρησε ο άντάρτης ποιητής, αή ραθυμιά τους κάνει τέτοιους: όχι το αίσθημα, ο ένθουσιασμός τους λείπει, κι αυτός θάναψη σά βροντήση το τουφέκι. Πόλεμο θέλουν οι λαοί για να ζυγνώουν. Το αίσθημα κ' ή άνδρεία δεν έλειψαν ποτέ απ' το γένος».

«Ο λαός μας είναι μεγάλος και θα μεγαλουργήσει», συμπλήρωσε ένας άλλος νέος, νησιώτης εύπατρίδης.

Τα ποτήρια άδειασαν—ή όμιλία γίνονταν σ' ένα βρωμερό ξενοδοχείο, όπου δεινούσαν οι νεαροί άντάρτες—κι ο έγγονος του σουλιώτη στρατηγού μπό-

ρεσε να όνειρευθή κι αυτή τη νύχτα άσκαλβωτα τα προγονικά του βουνά.

Όσο τόσο φτάνουν όλοένα νέοι έφεδροι κ' έθελονταί κι άντάρτες. Που να τους στεγάση ο άρχηγός τόσο κόσμο, που ναχη ο δήμαρχος τόσο πολλούς έχθρους; Γεμάτα τα χαλιπίτα, οι άποθήκες, τα σχολεία, τα παλιά τουρκικά σεράγια: στρατώνες έγιναν άνώγια και κατώγια, οι έκκλησιές δεν παύονταν άλλους κι όπου γερό πικάθρο και σκάλα, που δεν τρέχει να πέση, τα γραφεία έστησαν τα τραπέζια τους κ' οι γκλονάδες τις στρωμένες τους. Κι ως να νοίζαν κ' οι καταρράχτες τουρανού, όλον το Μάρτη δε σταματά ή βροχή. Το νερό γόνα στις σκηνές κοντά στον ποταμό, κ' οι έλιές του κάμπου που να δώσουν σκέπη στους φτωχούς άντάρτες! Χιλιάδες γυρεύουν καταφύγιο στη στενή πόλη: θέση, άδειο καθισμα δεν μένει σε ταβέρνες, μαγειριά και καφενέδες. Που ναφήση να γυμνασθή ο στρατός! Έπειτα ζυνοίξη έρχεται, με ήλιο, θεού χαρά θα πολεμάμε. Κι αν ξαστερώνει που και που, φτάνει να βγαίνουν στα λιοστάσια οι σκαλπιστάδες, νακούν τις σάλπιγγες οι Τούρκοι να τρομάζουν. Δές, κάστρο τόκαμαν το Ίμαρέτ! Βαράτε άδιάκοπα, παιδιά, να λην πως είμαστε μυριάδες! Με δυό χιλιάδες πάει ο Βασίλης

